

חשובים מאד, "כולם בחכמה עשית", ואחר שנטפלה חכמתך בהם רבו וגדלו מעשיך^(פג), וראוי לאדם להתכונן מתוכם חכמה ולא בזיון.

הב' - ירגיל עצמו להכניס אהבת בני אדם בלבו^(פד), ואפילו הרשעים, כאלו היו אחיו ויותר מזה^(פה), עד שיקבע בלבו אהבת בני אדם כולם. ואפילו הרשעים יאהב אותם בלבו, ויאמר "מי יתן ויהיו אלו צדיקים שבים בתשובה"^(פו) ויהיו כולם גדולים ורצויים

והלכת בדרכיו

יהודים, ובכל פעם שהלכתי ברחוב וראיתי יהודי חשבתי במחשבתי "ברכה תהיה על ראשו". אבל כמובן דבר זה צריך "רגילות", דאין זה מטבעו של אדם לאהוב הזולת.

^{אוצר החכמה} (פה) דמחוייב מן התורה במצות "ואהבת לרעך כמוך", כמוך ממש בלי חילוקים.

(פו) נראה דאין כוונת רבינו כאן לומר דלא שייך שום ענין של שנאת רשעים, דהלא קיי"ל בשו"ע יו"ד סי' קנ"ח שהאפיקורסים ועובדי עכו"ם ועושים עבירות להכעיס וכופרים בתורה בזמן הבית היו הורגים אותם בפרהסיא, ועליהם אמר דוד המלך בתהלים "הלא משנאיך ה' אשנא ובמתקוממך אתקוטט". ובודאי שעם אנשים אלו צריך לנהוג בהנהגה של שנאה ולאבד אותם כדי שלא נלמד ממעשיהם. אבל בכל אופן גם עמהם צריך לנהוג כאילו היו

(פג) בספר יצירה [פ"א - מ"א] איתא: בשלשים ושתים נתיבות פליאות חכמה חקק י-ה ידוד צבאות את עולמות. ובספר ראשית חכמה [שער האהבה פ"ה] כתב על זה: עם היות שיש במשנה זו כמה פירושים, לענינינו מספיק פשטי דברים, שעל ידי ל"ב נתיבות חכמה היתה בריאת כל הנמצאים בעולם, והיינו מה שאמר הכתוב "מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית" ונמצא שכל חכמתו יתברך נתפשט בכל הנמצאים לתת להם קיום עיי"ש.

(פד) יש לציין מה שמסופר על הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ זצ"ל בעל "ברכת שמואל" שהיה אומר על עצמו דכשיבא לב"ד של מעלה וישאלו "במה באת", מה יענה, עם תורה, וכי לזאת יקרא תורה, עם יראת שמים, וכי לזאת יקרא יראת שמים, אבל בזה יכול ללמוד זכות על עצמו, באהבת ישראל, שאהבתי

למקום", כמאמר אוהב נאמן לכל ישראל, שאמר [במדבר י"א,

והלכת בדרכיו

"אחיו", שאם ח"ו אחיו היה רשע וכופר אף שיתנהג עמו בשנאה אבל לבו יכאב על כך, וגם לא יגדיל הפשע יותר ממה שעשה, כיון שבתוך פנימיות נפשו רוצה שישוב. ועל דרך זה צריך להיות היחס עם הרשעים שבפועל מבחוץ צריך לשנוא אותם ולרדוף אותם אבל לא יגדיל פשעם יותר ממה שעשו וגם מבפנים צריך לאהוב אותו ולומר "בלבו" מי יתן ויחזרו בתשובה ויהיו צדיקים ורצויים למקום.

וכדאי לציין בזה מה שראיתי מובא בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל על ענין זה [נדפס בספר בעיות הזמן להגר"ר גרוזבסקי זצ"ל עמוד נח] וז"ל: וידוע מאמרו של הגר"ח זצ"ל, שהשנאה והמחלוקת עם רשעים צריכה להיות כשנאת הבעלים להעכברים שמצטער על שישנם וצריך לבערם, ולא כהחתול הנהנה ממה שיש לו מה לבער ולאכול, שזהו כרוצה בקיומו. ונראה שזהו מה שכתב בתומר דבורה סוף פרק ב': ואפילו הרשעים יאהב אותם בלבם ויאמר יתן ויהיו אלו צדיקים שבים בתשובה עיי"ש.

ויש בנותן טעם להזכיר כאן סיפור על הגר"ח מבריסק בשנת תרס"ה בצעיר אחד מעיר בריסק שהיה פורק

עול, וכופר בעיקר ממש, ומומר להכעיס עד כדי כך שבכל שבת בבוקר בשעה שהגר"ח היה יוצא מביתו ללכת לבית הכנסת היה הולך לפניו ומעשן להראות להרב מבריסק שהוא אינו מאמין. והנה הצעיר הנ"ל נתגייס לצבא הרוסי ובהיותו שם נתפס בעון חמור ויומים אחרי ר"ה יצא דינו למות בירייה בערב חג הסוכות. ונודע הדבר להגר"ח שהיה אפשרות להצילו אם יתנו לראש העיר חמשת אלפים רובל, והורה הגר"ח לראשי הקהילה שהם מחוייבים ומוכרחים להוציא כל ממון שבקופה של הקהילה ואפילו להוציא מכיסם, וכשנשאל הלא מפורסם שהבחור הוא מומר להכעיס והרמב"ם בפי"א מהל' עדות ה"י פסק שאסור להציל מומר להכעיס, השיב הגר"ח שהשיטה מקובצת בסוף ב"ק כתב "ודברים אלו כלם צריכים להרבות באומדות ושיהיו מאזני העיון מכוונות בהם ביד חכמים גדולים ונבונים מדע ולעולם אל יהיו רגלים של אדם קלים לש"ד", וברמב"ם בפה"מ פ"א רחולין כתב דדין זה הוא להציל הציבור מהפסד האמונה, וכעת אינו "צורך שעה" כי יש הרבה בונדיסטים וקומוניסטים כמותו ואין מיתתו מעלה או מוריד בזה, והלך בעצמו בערב יוה"כ לשחררו [עיי' ספר עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ב

מ"ט] "ומי יתן כל עם ד' נביאים וגו'". ובמה יאהב, בהיותו מזכיר במחשבתו טובות אשר בהם^(פז), ויכסה מומם, ולא יסתכל בנגעי^{הם} אלא במדות הטובות אשר בהם^(פח), ויאמר בלבו: "אילו היה העני המאוס הזה בעל ממון רב, כמה הייתי שמח בחברתו, כמו שאני שמח בחברת פלוני^(פט), והרי זה, אלו ילבישוהו הלבושים הנאים כמו פלוני, הרי אין בינו לבינו הבדל, אם כן למה יעדר כבודו בעיני^(צא), והרי בעיני ד' חשוב ממני, שהוא נגוע מדוכא בעוני ויסורים ומנוקה מעון, ולמה אשנא מי שהקב"ה אוהב"^(צב), ובזה יהיה לבבו פונה אל צד הטוב ומרגיל עצמו לחשוב בכל מדות טובות שזכרנו.

והלכת בדרכיו

- עמוד רס"ה כל סיפור הדברים]. עשיר ואז חסרונותיו לא יעשו רושם עליו, ויוכל לכבדו כפי ערכו.
- (פז) כענין שכתב רבינו לעיל במדת "כי חפץ חסד הוא".
- (פח) כענין שכתב רבינו לעיל במדת "יכבוש עונותינו".
- (פט) כאן מדבר רבינו על ענין של אהבת ישראל בדרך כלל [ולא על רשעים], ולזה אמר שצריך להסתכל על כל אדם אפילו הפחותים והנבזים מחמת עניותם כאילו הם עשירים שעשירותם מכסה ומחפה על מומם, ושמח להיות בחברתם, כמו כן צריך להסתכל על כל אחד כאילו הוא
- (צא) עיין שבועות [ל"א, א'] מנין לשנים שבאו לדין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש אצילות בת מאה מנה שאומרים לו לבוש כמוהו או הלבישהו כמותך ת"ל מדבר שקר תרחק וכו' עיי"ש.
- (צב) דכל מה שהאדם מדוכא ביסורים בעוה"ז הוא סימן שהקב"ה אוהבו ד"כי את אשר יאהב ה' יוכיח". וע"י יסורין ועוני יתקרב האדם אל ה' יותר מכל דבר אחר בעולם.